

konsekvenser af kapitalisters egen rationelle adfærd (for eksempel ustabile markeder og ødelæggende priskonkurrence).

Det afsluttende kapitel diskuterer de teoretiske udsagn og forventninger i relation til den empiriske analyse, og igen bliver der argumenteret og konkluderet redeligt og nuanceret. Det er endvidere i dette kapitel, dannelsen af interesseorganisationer diskuteres direkte i forhold til forskellige markedsorganiseringer. Her er forfatteren nok præget af forholdene i USA – interesseorganisationernes forholdsvis lille betydning sammenlignet med virksomhedernes direkte politiske aktivitet, lobbyisme osv.; men han har formentlig ret i, at dannelsen af interesseorganisationer oftest må ses som et andenrangs problem i forhold til det for virksomhederne livsvigtige problem: hvordan mulighederne for markedsadfærd og markedsorganisering udvikler sig.

Bogen prætenderer ikke at bidrage med væsentligt nye teoretiske indsigter, men sigter meget sympatisk på en teoretisk videreudvikling og præcisering gennem en vekselvirkning med empiriske analyser. Den kan således anbefales til alle med interesse for drivkræfter bag kapitalistisk organisering.

Niels Chr. Sidenius
Institut for Statskundskab

Lis Frost (red.), *Deregulering. Ret uden regler?* Århus: Aarhus Universitetsforlag, 1990, 222 s., kr. 148,00.

Jørgen Jepsen er kendt for skarpe synspunkter i samfundsdebatten. Derfor kan det ikke overraske, at en række af hans kolleger fra den juridiske faggruppe valgte at fejre hans 60 års fødselsdag med nogle indlæg i en aktuel politisk debat. Emnet er deregulering. Det behandles på en måde, der fremmer den vanskelige dialog om regulering og styring mellem jurister og andre faggrupper.

Alle artikler refererer til den målsætning om deregulering, der har båret en række af Schlüter-regeringernes initiativer. Som bekendt, er målet meget langt fra at være opfyldt. Bogen viser imidlertid, at udviklingen på en række områder er blevet påvirket af målsætningen på en måde, forfatterne møder med skepsis.

Kritikken af dereguleringsinitiativerne er baseret på klassiske retspolitiske standpunkter, men har en alment tilgængelig form. En gennemgående pointe er, at deregulering begrundes med, at borgerne skal have større frihed, mens realiteten er, at myndighedernes og private virksomheders frihed øges på borgernes bekostning.

Den kritiske holdning til deregulering er mest udtalt i Otto Jensens oplæg til en kritisk analyse af ændringerne i skatteforvaltningen og i Jørgen Jepsens overblik over udviklingen inden for miljø- og erhvervsreguleringen. Otto Jensen argumenterer overbevisende for, at man på skatteområdet har reduceret mandskabet uden at gennemføre en om- og deregulering, der kunne bevare effektiviteten i skatteadministrationen. Omlægningen synes derfor at være til fordel for virk-

konsekvenser af kapitalisters egen rationelle adfærd (for eksempel ustabile markeder og ødelæggende priskonkurrence).

Det afsluttende kapitel diskuterer de teoretiske udsagn og forventninger i relation til den empiriske analyse, og igen bliver der argumenteret og konkluderet redeligt og nuanceret. Det er endvidere i dette kapitel, dannelsen af interesseorganisationer diskuteres direkte i forhold til forskellige markedsorganiseringer. Her er forfatteren nok præget af forholdene i USA – interesseorganisationernes forholdsvis lille betydning sammenlignet med virksomhedernes direkte politiske aktivitet, lobbyisme osv.; men han har formentlig ret i, at dannelsen af interesseorganisationer oftest må ses som et andenrangs problem i forhold til det for virksomhederne livsvigtige problem: hvordan mulighederne for markedsadfærd og markedsorganisering udvikler sig.

Bogen prætenderer ikke at bidrage med væsentligt nye teoretiske indsigter, men sigter meget sympatisk på en teoretisk videreudvikling og præcisering gennem en vekselvirkning med empiriske analyser. Den kan således anbefales til alle med interesse for drivkræfter bag kapitalistisk organisering.

Niels Chr. Sidenius
Institut for Statskundskab

Lis Frost (red.), *Deregulering. Ret uden regler?* Århus: Aarhus Universitetsforlag, 1990, 222 s., kr. 148,00.

Jørgen Jepsen er kendt for skarpe synspunkter i samfundsdebatten. Derfor kan det ikke overraske, at en række af hans kolleger fra den juridiske faggruppe valgte at fejre hans 60 års fødselsdag med nogle indlæg i en aktuel politisk debat. Emnet er deregulering. Det behandles på en måde, der fremmer den vanskelige dialog om regulering og styring mellem jurister og andre faggrupper.

Alle artikler refererer til den målsætning om deregulering, der har båret en række af Schlüter-regeringernes initiativer. Som bekendt, er målet meget langt fra at være opfyldt. Bogen viser imidlertid, at udviklingen på en række områder er blevet påvirket af målsætningen på en måde, forfatterne møder med skepsis.

Kritikken af dereguleringsinitiativerne er baseret på klassiske retspolitiske standpunkter, men har en alment tilgængelig form. En gennemgående pointe er, at deregulering begrundes med, at borgerne skal have større frihed, mens realiteten er, at myndighedernes og private virksomheders frihed øges på borgernes bekostning.

Den kritiske holdning til deregulering er mest udtalt i Otto Jensens oplæg til en kritisk analyse af ændringerne i skatteforvaltningen og i Jørgen Jepsens overblik over udviklingen inden for miljø- og erhvervsreguleringen. Otto Jensen argumenterer overbevisende for, at man på skatteområdet har reduceret mandskabet uden at gennemføre en om- og deregulering, der kunne bevare effektiviteten i skatteadministrationen. Omlægningen synes derfor at være til fordel for virk-

somheder med komplicerede skatteforhold, mens almindelige borgere må dække en større del af skatteprovenuet eller acceptere reduktioner i de offentlige ydelser.

Jørgen Jepsen skelner mellem dereguleringens virkninger for stærke og svage parter. Han mener, virksomheder er så stærke, at der er behov for at styrke statens kontrol og for at kriminalisere flere af deres handlinger frem for at svække staten gennem deregulering. Jepsen er selv inde på, at han på narkotika-området er talsmand for afkriminalisering, blandt andet fordi kriminaliseringens virkning stort set blot er at hæve markedsprisen på stoffer. Jepsen forklarer imidlertid ikke, hvorfor kriminalisering skulle virke bedre over for virksomheder end over for narkomaner.

Ellen Margrethe Basse diskuterer, om den type aftaler mellem myndigheder og virksomheder, den igangværende forenkling af miljøreguleringen lægger op til, kan betragtes som deregulering. Hun fremhæver, at aftaler ikke i sig selv lægger op til en lempelig miljøpolitik. Derimod rejser aftalerne en række problemer i relation til borgernes indflydelse og virksomhedernes retssikkerhed.

Der er ikke noget principielt nyt i, at staten indgår aftaler med virksomheder i stedet for at regulere. Det nye er snarere, at det er blevet legitimt at sætte spørgsmålstegn ved virksomhedernes og deres organisationers egenrådige administration af sådanne aftaler, som det i praksis er sket med nedsættelsen af kommissionsdomstolen om landbrugets såkaldte grovvarefond. Det viser rimeligheden i Basses synspunkt: at brugen af aftaler bør reguleres.

De nævnte artikler fokuserer på dereguleringens betydning for statens forhold til erhvervslivet, som har spillet en central rolle i den politiske markedsføring af deregulering. De øvrige sagspecifikke artikler spreder sig over en bred emnekreds. Lis Frost giver et spændende perspektiv på ægteskabets udvikling fra fællesskab til kontrakt. Derimod savnes overblikket i Poul Carstensens artikel om frikommuner og i Anette Storgaards artikel om straffeloven, idet de begge trækker for store perspektiver ned over et begrænset empirisk materiale.

Jens Vedsted Hansens dokumentation af, at dereguleringsdebatten har banet vej for, at økonomiske betragtninger har vundet frem i den offentlige forvaltning på et tvivlsomt lovgrundlag, påkalder sig stor interesse. Han nævner eksempler på, at brugerbetaling er indført på områder med et lovfæstet gratisprincip og at enkeltsager er afgjort ud fra generelle budgetmæssige overvejelser. Dette giver anledning til bogens vægtigste formulering om, at dereguleringen har dannet baggrund for en øget frihed til myndighederne på bekostning af borgernes individuelle rettigheder.

To generelle artikler danner rammen om de oven for nævnte. Jørgen Dalberg-Larsen indleder med en diskussion af dereguleringsbegrebet og Karin Hilmer Pedersen slutter af med en analyse af den igangværende privatisering af det sovjetiske erhvervsliv. Dalberg-Larsen sætter den danske diskussion ind i en historisk sammenhæng og introducerer nogle internationale og teoretiske perspektiver. Hilmer Pedersen baserer sin analyse på Dalberg-Larsens almene teori om rettens udvikling i spændingsfeltet mellem stat, marked og civilt samfund.

Disse to artikler udtrykker den største åbenhed over for forsøgene på at reducere statens regulering. På linje med de øvrige artikler konkluderer de dog, at der

som regel i praksis vil være tale om omregulering frem for deregulering i absolut forstand. Det illustrerer Dalberg-Larsen effektivt med sin henvisning til, at indførelsen af borgerløn vil kunne erstatte mange sociale støtteordninger.

Bogens væsentligste mangel er, at der ikke tages systematisk stilling til, hvordan regulering og deregulering påvirker den offentlige sektors udgifter. Som det også fremgår af flere artikler, er det ofte underforstået i forslag om deregulering, at de medfører besparelser. Derfor havde det også været værd at give nogle bud på, hvornår deregulering fører til reelle besparelser for både den offentlige og den private sektor, hvornår udgifter snarere flyttes fra den ene til den anden sektor, og hvornår en sådan flytning er berettiget.

Bogens store fortjeneste er, at den beriger debatten med nogle velformulerede, kritiske synspunkter om selve dereguleringsprojektet. Forfatterne rejser en række spændende problemstillinger og deres tænkning i individuelle rettigheder er et væsentligt supplement til den tænkning i overordnet styring, der ofte præger fortalere for deregulering.

Johannes Michelsen
Sydjysk Universitetscenter

Martin O. Heisler (ed.), *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 512: »The Nordic Region: Changing Perspectives in International Relations«, Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications, 1990, 228 s., \$ 12.95.

Redaktøren af bogen, Martin O. Heisler, er en internationalt højt estimeret forsker, som tilmed har stor fortrolighed med den nordiske region, blandt andet ved adskillige, flerårige ansættelser ved Institut for Statskundskab.

Bogens 15 kapitler er opdelt i fire afsnit, der dog ikke er helt klart afgrænset i forhold til hinanden. Det første omhandler den nordiske regions sikkerhedsproblemer, det andet miljø- og ressourceproblemer, det tredje de enkelte nordiske landes udenrigspolitik og det fjerde »Verden omkring den nordiske region«.

Forfatterne kommer fra mange forskellige lande, både nordiske og ikke-nordiske. Man noterer med interesse, at også sovjetiske forskere er med, ganske vist kun med et enkelt og temmelig ukontroversielt kapitel. Mere i den »gamle« stil er det, at kapitlet om Sovjetunionen og den nordiske region er skrevet af en amerikansk forsker.

Med så mange forfattere fra vidt forskellige miljøer har det ikke været nogen let opgave for redaktøren at skabe nogen helhed i bogen, og det er da heller ikke rigtig lykkedes. Bogen fremtræder som en række indbyrdes ikke koordinerede bidrag vedrørende den »nordiske region«, og den får herved et kaleidoskopisk præg.

Selv de fem kapitler, der behandler hvert af de nordiske landes udenrigspolitik, er helt forskelligt struktureret og ville nok have vundet i sammenlignelighed ved en stærkere redaktionel bearbejdning.